

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Op bezoek bij de kerk der Waldenzen

(XI)

De belijders van het Evangelie, die in de valleien van Noord-Italië een toevlucht hadden gezocht en daar beschermd door de omringende, hoge alpen enige tientallen jaren van rust hadden gekend, zouden in 1560 geconfronteerd worden met een ernstige bedreiging van hun bestaan, toen een leger onder commando van de Graaf de la Trinitá, 4000 man sterk, terwijl het tijdens de actie nog verder belangrijke versterking zou ontvangen, tegen hen werd ingezet. Deze graaf stond bekend als een vreedman, die geen scrupules kende. Op 1 november 1560 sloeg hij zijn kamp op bij de ingang van de vallei van Lucerna. Hij begon met een proclamatie aan de Waldenzen, waarin stond, dat zij, indien zij hun geloof niet zouden afzweren, te vuur en te zwaard zouden worden verdelgd. De graaf bezette om te beginnen Torre Pellice. De Rooms-Katholieke bevolking was aanvankelijk verblijd met de komst van deze troepen der geestverwanten. Maar spoedig zouden zij ervaren, dat ook hun gezinnen voor de soldaten niet veilig waren, waarom zeer velen de wijk naar elders namen. De Waldenzen zelf trokken zich in de bergen terug.

Het doel van de graaf was, de voornaamste nederzetting te Pra del Torno in bezit te nemen. Deze plaats is een betrekkelijk open vlakke, omgeven door hoge steile bergen. De ingang tot Pra vormt een nauwe engte, waar de Angrogna Vallei slechts enkele meters breed is. Op dit punt, Rocciaglia geheten, hebben de rotsen een loodrechte, steile helling. De Waldenz en maakten van deze natuurlijke, voor hen gunstige omstandigheid gebruik door van de ene kant van de rotsen naar de andere een muur te bouwen en op die manier door een barricade van de muur en de steile berghellingen de toegang tot de vallei voor de indringers onmogelijk te maken. Trinitá zag in, dat het hem zeer moeilijk zou zijn, deze sterkte te overmeesteren en deze engpas te nemen.

Daarom trachtte hij door diplomatie de Waldenzen over te halen, de wapens neer te leggen. Hij stelde voor, dat hij alleen naar Angrogna zou opklimmen en daar een misdienst zou laten houden. Hij zou dan bij de hertog van Savoye, die in 1560 een decreet had uitgevaardigd, dat niemand een dienst mocht bijwonen, die door een dominee geleid werd, zijn best doen, om goede vredesvoorwaarden voor de Waldenzen te bedingen. Het voorstel werd aanvaard. Vervolgens stelde de graaf voor, dat hij ook een bezoek zou brengen aan Pra del Torno. Dit werd hem eveneens toegestaan. Hij bleef er slechts korte tijd, maar lang genoeg, om onder de indruk te komen van de enorme moeilijkheden, die zijn soldaten zouden hebben te overwinnen om deze plaats te veroveren.

Hij stelde voor, dat een deputatie der Waldenzen een petitie aan de hertog zou gaan aanbieden, om vrijheid van consciëntie te verkrijgen. Vier en dertig der meest vooraanstaande Waldenzen werden hiervoor afgevaardigd. In Turijn werden ze allen gearresteerd en gevangengen gezet, waarbij ze zeer slecht werden behandeld.

Ondertussen ging Trinitá door met de gevechten in de omgeving te verwoesten en de bevolking te brandschatten. Hij stelde als eis, dat, indien men wilde hebben, dat zijn soldaten zich zouden terugtrekken, men de predikanten moest heen zenden. Uit vrees voor het leven van de 34 afgevaardigden zond men de domi-

nees naar Prigelato, maar de soldaten kwamen niet verder dan de ingang van de vallei van Lucerna. In Januari 1561 werden de afgevaardigden vrij gelaten en mochten zij tot de huns terugkeren. Wat was het resultaat van hun missie? Zij kregen de boodschap mee, dat de Waldenzen de priesters, die tot hen gezonden zouden worden, moesten ontvangen en dat zij de mis moesten bijwonen. Deden zij dit niet, dan zouden zij worden uitgeroeid. Hierdoor wakker geschud, weigerden de Waldenzen resoluut, aan dit ultimatum gehoor te geven. Zij riepen hun predikanten terug en belegden samen met de afgevaardigden van Prigelato een vergadering te Puy, een dorpje boven Bobbio. Op 21 januari 1561 verklaarden de daar vergaderde predikanten en ouderlingen, staande in de sneeuw met ten hemel geheven handen, plechtig: „Wij beloven de Bijbel te handhaven, geheel en zonder toevoeging overeenkomstig het gebruik van de kerk der apostelen, standvastig blijvende in deze heilige religie, zelfs indien het zou zijn ten koste van onze levens, opdat wij in staat mogen zijn, dit aan onze kinderen intact en zuiver na te laten, zoals wij het van onze vaders hebben ontvangen.“

De Waldenzen beseften, wat er voor hen op het spel stond en dit was letterlijk alles. Zij besloten niet langer een defensieve houding aan te nemen, maar, waar mogelijk, ook tot de aanval over te gaan. De volgende dag daalden zij in massa af om de kleine versterkte post van Trinitás leger te Villar aan te vallen. De plaats werd overmeesterd en verwoest. Vanzelfsprekend was daarmee alle kans op een vreedzame regeling, die door de huichelachtige houding der tegenstanders overigens toch een illusie bleek, verkeken. De graaf van zijn kant had nu geen andere kans dan te trachten, de toegang tot Pra del Torno met geweld te forceren. Als een verdedigingsmaatregel stelden de Waldenzen een goed gewapend corps samen de „vliegende brigade“ geheten, met barba Gille als hun dominee. De taak van deze mannen was te hulp snellen op alle punten, waar de vijand de Waldenzen zou kunnen overmeesteren. Het waren zeer geroutineerde bergbeklimmers, die zeer snel de bergen wisten over te komen om bedreigde punten te bevrijden. Er is bewaard gebleven een verslag van ds. Scipio Lentolo, predikant te San Giovanni, die tijdens de operaties aanwezig was. Toen op 27 oktober de proclamatie afkwam, dat de vallei te vuur en te zwaard verdelgd zou worden, zag men, volgens Lentolo, het volgende: „Gedurende 8 dagen zag men op de paden alleen een gaan en komen van mensen in grote ernst, precies als bijen in de zomer nimmer aflatend om heen en weer te gaan om voedsel te verzamelen voor de winter. . . . Bij dit alles toonden de arme lieden een zó wonderlijk élan, dat zij, ondanks het feit, dat zij zich in zulke moeiten en groot gevaar bevonden geen spoor van droefheid, maar veeleer van blijdschap vertoonden. Onderweg zongen zij psalmen en versterkten en troostten elkander, allen vast besloten te aanvaarden, wat God hun zou believen te zenden en samen te sterven, indien dit Zijn wil zou zijn.“

Het plan van de graaf was, om de vallei uit drie richtingen tegelijk aan te vallen. De eerste aanval, meer als een schijn aanval bedoeld, kwam uit de vallei. Zes jonge Waldenzen, die grote rolstenen op de aanvallers lieten neerploffen, waren voldoende, om deze aanval af te slaan. Op dezelfde tijd viel een grote legermacht La Vachère aan, 2000 voet boven Pra

INHOUD:

Op bezoek bij de kerk der Waldenzen (XI)	P. G.
Tegen de grote loodvergieter	P. A. H.
Onze Eredienst (II)	R. H. B.
Geen onbegonne werk	
Boekbespreking	
Ingezonden	
Persschouw	
Kerknieuws	

del Torno gelegen. Indien de aanvallers erin geslaagd zouden zijn, hier vaste voet te verkrijgen, dan zou verdere verdediging voor de Waldenzen onmogelijk zijn geworden. De aanvallers moesten evenwel een lange, steile klim door de sneeuw maken, zodat zij, toen zij aan de top aangekomen waren, uitgeput waren. De Waldenzen vielen op hen aan en dreven ze de weg terug, die ze gekomen waren. Plotseling werd er in de tegenovergestelde richting een grote troep soldaten zichtbaar, die de hellingen van Gran Truc afdaalden, een zeer steile berg in het Noordwesten.

Deze mannen stonden onder bevel van Carlo Truchet, heer van Ferrero, een bittere vijand der Waldenzen. Het ogenblik was uiterst kritiek. Er werd te Vachère nog gevochten. De vrouwen en kinderen werden bijeengebracht rond hun predikanten Gille en Lentolo met het volle gezicht op de naderende vijand. In het aangezicht van dit geweldige, hen bedreigende gevaar vielen de mensen op hun knieën en baden God om bevrijding. Een voorhoede van de vijand trachtte een weg door de sneeuw te banen en over de rotsen te klimmen. Vijf Waldenzen, gewapend met alleen maar hooivorken, klommen tot hen op, vielen op hen aan en doodden ze met hun hooivorken. Ondertussen ging de hoofdmacht door met de afdaling. De berg was evenwel spiegelglad van het ijs, zodat de troep zich moest oplossen in kleine groepjes, die worstelden om op de been te blijven. Dit gaf de Waldenzen moed; de één na de ander klom naar boven om zijn broeders in de verdediging bij te staan. Vervolgens kwam de „vliegende brigade“ te hulp. De vijand kon het niet houden en moest de aftocht blazen, waarbij velen van hen het leven lieten, waaronder Carlo Truchet, de aanvoerder. De dood van deze grote vijand kwam voor rekening van een eenvoudige man, van wie men dacht, dat hij niet eens Truchet zou durven aankijken. Niettemin velde hij hem neer met een steen en sloeg hij zijn hoofd af met zijn eigen zwaard, een ware David der Waldenzen. De duisternis viel in en de overwinnaars keerden terug naar Pra del Torno. Lentolo besluit zijn verhaal met deze woorden: „Zij brachten dank aan God voor alles, ieder van hen luid uitroepende: Wie ziet niet, dat God voor ons vecht?“

De graaf van Trinitá zag zich gedwongen, zijn troepen op Lucerna terug te trekken, zijn leger daar te reorganiseren en versterkingen af te wachten. Binnen veertien dagen was hij weer gereed voor een nieuwe aanval. Zijn plan was nu, om al zijn krachten tegen Vachère te concentreren, daar dit de gemakkelijkste weg was om Pra del Torno te naderen. Terwijl de Waldenzen in het morgengebed waren, berichtten de uitkijkposten, dat de vijand naderde. Lentolo zegt: „Eerst bij het zien van het grote aantal der aanvallers en hun uitstekende bewapening, waren de mensen bevreesd.“

De Waldenzen hadden drie versterkingen gebouwd van Monte Servino tot de Rocciaglia, hier en daar ondersteund door immense rotsen, die uit de grond oprezen, tenslotte steunende op de Rocciaglia zelf als een onoverkomelijke hindernis. De drie bolwerken werden tegelijk aangegrepen. De gehele dag duurde het gevecht. Meer dan eens leek de situatie kritiek en scheen het, of de Waldenzen de aanvallers niet zouden kunnen tegenhouden. Opnieuw kwam de „vliegende brigade” dan hier dan daar op bedreigde punten te hulp. Zij lieten enorme rotsblokken op de aanvallers neersuizen, die dood en verderf in de gelederen aanrichtten. De aanvallers trachtten zich tegen de hagel van kleinere stenen, die op hen neerdaalde, te beschermen met houten pallisaden van vijf voet lang en drie voet breed. Dit maakte het voor de Waldenzer juist weer gemakkelijker, hen in de flank aan te vallen. Trinitá zag in, dat hij de tegenstand der Waldenzen niet kon breken en was gedwongen tot de aftocht. In zijn rapport aan de hertog van Savoye schreef hij: „Ziende de mannen zo ontmoedigd en de goede officieren bijna allen gewond en de positie ongeschikt om er te bivakkeren, daar er hout noch water was, noch iets om een verdedigingspost in te richten, besloot ik tot de terugtocht, terwijl het nog dag was, daar nog ernstiger dingen zouden zijn gebeurd, indien ik dit langer had uitgesteld.”

Maar nog liet de vijand niet af. Zijn pogingen om Pra del Torno uit de richting van Gran Truc in het Noorden aan te vallen en van La Vachera in het Oosten, waren mislukt. Nu zou hij het van het Westen uit proberen. Door de zeer moeilijke toestand van de grond was deze toegang tot Pra del Torno in het geheel niet versterkt. De aanvallers moesten de helling van de Monte Valdino over en dan zouden zij kunnen afdalen naar Pra del Torno. Door een nachtelijke, geslaagde verrassing konden zij Vandalino zonder moeite overtrekken. Zeer vroeg in de morgen gaven de uitkijkposten der Waldenzen alarm. De vijand was reeds bezig het nauwe ravijn van Segura af te dalen, waardoor hij achter de barricade zou kunnen komen en Pra del Torno zou kunnen binnenvallen. Twaalf jonge mannen van de Waldenzen, goed gewapend, klommen tegen de berg op. Toen de vijand op een open plek aankwam, werd hij plotseling van zeer dichtbij met moordend vuur ontvangen. Ondertussen waren andere Waldenzen boven de aanvallende troepen, die aan het afdalen waren, uitgeklommen en deze lieten nu rotsblokken en stenen op hen neerdalen. Het enige wat de aanvaller nog doen kon was zich terugtrekken, om zich te verzamelen op een plaats, die iets meer open zou zijn. Maar nu kwam de „vliegende brigade” opzetten van Villar uit en viel de vijand fel aan. Deze slag kwam zó hard aan, dat het een „sauve qui peut” werd, een overijlde vlucht, waarbij de Waldenzen de achtervolging volhielden tot de muren van Torre Pellice. Opnieuw had God voor de Waldenzen gestreden, die dankbaar terugkeerden naar Pra del Torno om God dank te brengen voor deze nieuwe overwinning.

Nog wilde de graaf het niet opgeven. Maar inmiddels waren er toch krachten aan het werk gegaan om een vrede tot stand te brengen. Onder hen ging voorop Margareta, de hertogin van Savoye. Zij was de zuster van de koning van Frankrijk, was opgevoed in protestantse omgeving en zelf protestant. Samen met de graaf van Raconigi drong zij bij de hertog sterk erop aan, dat hij onderhandelingen met de Waldenzen zou aanknopen. Het resultaat van deze onderhandelingen was het Pact van Cavour. Dit voorzorg in vrijheid van geweten voor de Waldenzen.

De protestanten in de vlakte mochten de diensten in de Vallei bijwonen en al de oude privileges van de Waldenzen werden bevestigd. Publieke godsdienst oefeningen waren evenwel verboden in de steden San Giovanni, Torre Pellice en San Secondo. Met andere woorden, alles bleef zoals het was bij het uitbreken van de vijandelijkheden. De vreugde van de lieden, die uit de bergen naar hun huis en hof konden terugkeren, werd evenwel zeer getemperd door de toestand, waarin zij hun bezittingen aantroffen. Huizen en dorpen waren verwoest, het land had zeven maanden onbebouwd gelegen, de oogst was minimaal. Uit verschillende delen van Europa werd echter door de Protestanten hulp geboden.

Wij hebben deze episode uit de geschiedenis

der Waldenzen met opzet wat uitvoeriger weergegeven. Voor ons, die onze „oorlogen op papier” voeren en dat dikwijls zo virulent doen (waarmee niets kwaads gezegd wil zijn van alle oorlogen op papier, het kunnen oorlogen des Heren zijn, ook al zal iedereen moeten toegeven, dat ze wat de uiterlijke omstandigheden betreft wel heel gemakkelijk kunnen worden gevoerd zo van achter het bureau met een dikke sigaar in je hoofd — indien men tenminste van dit genotmiddel houdt, ik niet — en je opponent alleen in de geest voor je en dat zonder dat het je hachje kost), voor ons, pennestrijders, kan het leerzaam zijn, eens op deze tijden terug te blikken, toen de gelovigen in hun strijd voor het Woord Gods tevens het naakte leven hadden in te zetten en daarbij Gode zij dan van geen wijken wisten. De apostel Paulus kende ook deze strijd op leven en dood voor het Evangelie blijkens hetgeen hij schrijft aan de gemeente van Corinthe in zijn tweede brief hoofdstuk 11 : 27. Het was een zware tijd, waarbij de duivel met zijn zwarte vlerken de aarde dekte, zoals Huizinga het uitdrukt. Maar het was ook een tijd, waarin God met Zijn geloofshelden naar de stijl van Hebreë 11 streed voor de vrijheid van Zijn Woord en de belijdenis daarvan in dit deel van Zijn wereld en daarbij overwon. Wie kan Hem trouwens wederstaan! P. Groen.

Verantwoording giften voor kerkwerk Italië tot en met 8 oktober 1963.

J.B. te K. f 25,-; J. d. D. te R. (N.C.R.V. reizen naar Torri del Benaco en Corda) f 90,-; G. B. te L. f 2,50; Geref. Bijbelstudiekring, Willemstad-Curaçao f 60,-; H. A. te U. f 10,-; totaal f 187,50. Totaal incl. vorige verantwoordingen f 2.486,65.

Het is altijd weer een aangename verrassing, giften voor de derde kerk te Rome te mogen ontvangen. Ik begrijp, dat de meeste gevers erop gesteld zijn, dat bij hun giften alleen hun initialen vermeld worden. Ik meen een uitzondering te moeten maken voor de gift, die ik ontving van de Geref. Bijbelstudiekring te Willemstad-Curaçao door bemiddeling van broeder Stelpstra. Ik zeg de broeders en zusters in de West hartelijk dank voor deze bijdrage en hoop spoedig, zo mogelijk nog vóór het eind van het jaar in de gelegenheid te zijn, hen weer persoonlijk te ontmoeten.

Ook wil ik vermelden de gift van de deelnemers aan de N.C.R.V.-reizen No. 873 (Torri del Benaco) en No. 329 (Corda). Reeds eerder mocht ik giften van reizen van reisverenigingen verantwoorden. Dat men, zelf genietend van de reis, aan deze zaak heeft gedacht, heeft mij aangenaam verrast.

Nu blijf ik maar weer met belangstelling in afwachting van hetgeen de post mij aan bijdragen zal brengen op mijn postrekening Nr. 50440 — P. Groen, Rotterdam. Ik zal de giften als steeds gaarne op deze plaats verantwoorden. P. Groen.

Tegen de grote loodvergieter

Onder deze titel vervolgen wij de bespreking van „Van het kleine koude front”. In het laatste hoofdstuk schrijft Charles o.m.:

„Wilhelm II en Hitler hadden meer gemeen, dan men pleegt te denken. De eerste was een proleet van goeden huize, de tweede was een proleet en een gevaarlijke gek; zij kwamen overeen door de mate waarop zij, minderwaardige individuen, het duitse volk tot geestdrift voor moord en doodslag wisten te brengen. Er is nog een bijzonder ondergeschikt punt, dat de twee potentaten gemeen hebben, een kleine hebberigheid, waarmee zij ons echter na hun dood nog met een goede illustratie dienen. Zij waren beiden verzot op het Bleigieszen. Dat is een zuid-duits spel, waarbij men een lepel gesmolten lood in een pan met water uitgiet, om het metaal te zien verstijven in vreemde vormen, waaruit men de toekomst zou kunnen voorspellen... Het werkelijke motief van het amusement van de Bleigieszer is de thanatische zinnelijkheid. Het is de loodgieter (ik verkies de term loodvergieter, aangezien de loodgieter een eenzaam ambacht heeft, P.A.H.) aangenaam, dat het vloeiende, vurige en schitterende lood op het ogenblik van het binnentreden in het andere element genadeloos geslagen wordt met wanstaltige verstijving. Aan dat loodgieten kan men denken, wanneer men zich bezighoudt met de tragische gekonditioneerdheid van de mens. De beste voortbrengselen van zijn geest korrumpen bijna op het ogenblik zelf, dat zij uiting vinden.”

Hier onderbreken wij even de auteur en constateren dat de beide dwazen die Duitsland ten gronde richtten inderdaad een wonderlijke overeenkomst vertonen. We moeten ook nog even uitleggen wat de schrijver bedoelt met „thanatische zinnelijkheid”, waaraan hij trouwens een heel hoofdstuk wijdde. Is de erotische zinnelijkheid gericht op het leven, op het voortbestaan van de soort, de thanatische zinnelijkheid is gericht op de dood, op de ondergang van alles. Deze zinnelijkheid vindt haar lust in kwellingen, in moord en in doodslag, deze zinnelijkheid komt o.m. tot uiting in gruwelfilms en ook wel in detective stories en in veel versterkte mate in de martelkelders, de concentratiekampen, het oorlogvoeren om het doden en verwoesten zelf.

Als Charles bewoet dat het goede dat uit de mensengeest voortkomt bijna ogenblikkelijk bedorven wordt, dan spreekt hij de catechismus na, welke leert dat onze heiligste daden met zonde zijn bevlekt, ja dat er in ons van nature geen goed woont.

We lezen verder:

„De duivel zelf speelt de Bleigieszer. Hij vermaakt zich dol. Hij ziet het christendom, dat hem verbittert, als een vurige stroom neergestort over de mensen, in de mensenwereld op slag veranderen in heidense poppen-

kast, sluwe machtspolitiek of kwasi-christelijk-gelegitimeerde kruistochtenagressie. Zo is het met dat grote humanisme, het socialisme. Zo is het met het kommunisme. Met zijn allen zijn zij, het christendom, het humanisme en het kommunisme antwoorden op het fascisme, en het zijn treffende antwoorden. Zij kunnen echter op het ogenblik, dat de mens ze uitspreekt, bijna alleen nog vals klinken.”

Wat knap! De duivel, de satan, de tegenpreker, de tegenwerker, de vader van de leugen, wordt ten tonele gevoerd als de loodvergieter, die alles probeert te verdraaien en te verminken, die een hoogst boosaardig genoeg scheidt in het deformeren. En zijn trawanten volgen hem in dezen.

En de gevolgen openbaren zich ook in het officiële christendom: in de heidense poppenkast van Rome, in het aardse denken en aardse streven van zo menige christelijke organisatie, in het uitroepen van de kruistocht tegen andersdenkenden, in het grijpen naar de macht, in het verdrukken van minderheden, ja, waarin niet al. Om echter het christendom en enige humanistische stromingen op één rij en gezamenlijk een antwoord te noemen op het fascisme is al te bar. Ik dacht dat het christendom oudere rechten had dan het fascisme. Ook als we meegaan met de auteur en als definitie van het fascisme aannemen: „De initiale gemeenschap in de mens, die van zijn agressie geniet en van zijn veroveringen leeft; die zijn veroverde voorsprongen wenst te houden en deze, met lust „verde digend”, het aangename met het nuttige verenigt. Dat is het fascisme”.

Gods orde heeft nu eenmaal oudere rechten dan de zondeval.

Het is thans ook het juiste moment om te constateren dat de auteur minder het socialisme naar voren schuift dan tien jaar geleden in zijn „Volg het spoor terug” het geval was. En ook over het christelijk geloof (niet te verwarren met de officiële christenheid!) laat hij zich positiever uit, want hij vervolgt het meer geciteerde hoofdstuk:

„Wat kunnen wij tegen onze konditie beginnen? Wij kunnen ons in elk geval met hand en tand tegen verdere vervalsing verdedigen en wij blijven volhouden dat, hoe vals onze stem ook klinkt, het geluid van het fascisme daar nimmer zuiverder van wordt.

Wat kunnen wij tegen de grote loodgieter beginnen? Het enige wat wij kunnen is, trachten de impulsen niet te doen verstommen, de stroom vurig te houden, het antwoorden aan de Ander telkens te hernieuwen.”

Dit is het! Het antwoord aan den Ander telkens te hernieuwen. Elke goede verstaander weet hier wat Charles bedoelt. Wij zouden misschien andere termen prefereren en kunnen spreken van dagelijkse bekering, van het vasthouden van de hand van den Heiland, van

bouwen en bewaren, van belijden en beleven, van geloven, dat een „ja” zeggen is, telkens opnieuw, tegen het bouwend en brekend Woord van de Ander.

En dan ook voor vast en zeker houden dat de grote loodvergieter in principe (niet meer maar ook niet minder) het spelletje al verloren heeft. Dit slot van het boek is een oproep tot een teder leven, tot een dagelijks wandelen met God, tot het uitbannen van elke satanische invloed in ons leven. En daar heeft ieder onzer zijn of haar handen vol mee.

Op de laatste Opbouw-vergadering, dit voorjaar in Utrecht gehouden, zijn daarover, bij de discussie, treffende dingen gezegd door prof. Veenhof. Hij behandelde de vraag met welke tijd onze tijd kan worden vergeleken. Als wij de historische horizon kort nemen dan kijken wij naar de franse revolutie en dan moet ons antwoord zijn: anti-revolutionair te zijn. Nemen wij die horizon iets wijder dan belanden wij in de tijd van de grote kerkhervorming en dan moet ons antwoord zijn dat wij protestant zijn. Peilen wij echter onze tijd ten diepste, dan kunnen wij ontdekken, dat wij moeten denken aan te tijd, waarin het

Christendom zijn intrede deed in de Europese wereld. De tijd van de uit-trede is een crisistijd als die van de in-trede; wij beleven het tijdperk van een nieuw heidendom, nader van een na-christelijk heidendom, het heidendom van de bondsbrekers in het eerste of zoveelste geslacht. En dan moet ons antwoord op deze tijd zijn, niet dat we anti-revolutionair zijn, niet dat we protestant zijn, die etiketten mogen we afrukken. Ons antwoord dient alleen te zijn, dat wij schriftgetrouwe christenen zijn. Die het wagen met het Woord alleen.

Misschien is dit (geparafraserd, in mijn woorden weergegeven, dit om prof. Veenhof te vrijwaren van mogelijke aantijgingen) nog te kort gezien, misschien moeten wij onze tijd niet zien in een historisch perspectief achterwaarts, doch in een eschatologisch perspectief voorwaarts. Want het einde der eeuwen is op ons gekomen en de laatste dingen geschieden inderhaast.

Maranatha!

(Wordt vervolgd)

Rotterdam

P. A. Hekstra

Onze Eredienst

II

De reformatie — de derde bron van onze huidige eredienst — bracht in dit alles een totale verandering. Wij kunnen ons achteraf nauwelijks indenken wat een radicale ommekeer de reformatie op tal van punten betekende. Ik wijs allereerst op het punt van de volkstaal. Het huidige concilie te Rome is momenteel bezig breed te beraadslagen of de mis of een deel van de mis weer in de volkstaal zal worden gevierd. Tal van roomse liturgologen verklaren zich jaloers op de reformatorische kerken vanwege hun gebruik van de volkstaal in de eredienst. De reformatoren zelf hadden er geen moeite mee. Luther in Wittenberg en Zwingli in Zürich voerden terstond de volkstaal in de eredienst in. Dat was voor de mensen van die tijd een gebeurtenis: ze konden de Bijbel in de volkstaal gaan lezen en de eredienst in de volkstaal volgen. Daar kwam de kwestie van de kerkzang bij. Deze was in de mis vrijwel geheel aan de gemeente ontnomen. Een enkele maal zingt de gemeente daarin nog het amen of een enkele regel, maar verder speelt de kerkzang zich af tussen voorganger en koor. Maar Luther eerst en Calvijn daarna, brachten de zang weer aan de gemeente en het was met name van Calvijn een geniale vondst dat hij de oudtestamentische psalmen in de gemeentezang terug bracht. Hij deed dat op wijzen die soms ontleend waren aan het oude gregoriaans, soms aan populaire wijsjes. In feite betekende de reformatie een terugkeer tot de oud-christelijke eredienst zonder de uitwassen en misvormingen, die in de Romeinse mis rond de oud-christelijke liturgie waren gegroeid. De allerbelangrijkste wijziging echter die de reformatie bracht, was het centraal stellen in de eredienst van de dienst des Woords. Tijdens de roomse mis wordt er wel gepreekt, maar in de vorm van de homilie, een korte bijbelbespreking van vaste pericopen, vaak in moralistische zin. De Lutherse kerk heeft helaas dat pericopensysteem (iedere zondag een vaste tekst, jaar in jaar uit, zoals bij ons bij de catechismusprediking) behouden tot grote schade voor de prediking. Calvijn brak er totaal mee. Het Woord is bij hem naar de Schriften het zaad der wedergeboorte. De Heilige Geest, zegt zondag 25 H.C., werkt het geloof door de verkondiging van het heilig evangelie. Daarom is bij ons de bediening van het Woord — tussen twee haakjes een veel mooier woord dan het onder ons vaak gebruikelijke „Woorddienst” — in de kerkdienst het centrale moment. Tegelijk echter gaf Calvijn het sacrament in de eredienst een centrale plaats. Anders dan bij Zwingli namen bij hem de sacramenten in de leer des geloofs een belangrijke plaats in. En de Heidelbergse Catechismus volgde in deze Calvijn.

Men denke aan de breed uitgewerkte leer der sacramenten (Zondagen 25-31), die bij ons in het bewustzijn der gemeente vaak nog veel te weinig is gerecipieerd. Vraag en antwoord 65

brenkt ons in het hart van de reformatie op dit punt: de Heilige Geest werkt het geloof in onze harten door de verkondiging van het Heilig Evangelie en sterkt het door het gebruik van de Heilige Sacramenten. Christus is geestelijkerwijs present in het heilig avondmaal (Zondag 28-30) en daarom nam Calvijn het avondmaal op in zijn orde voor de wekelijkse eredienst. Door een gelukkige omstandigheid is ons de orde van dienst, welke Calvijn in Straatsburg invoerde (hij diende deze gemeente van 1538-1541), bewaard gebleven. Daardoor kunnen we zien hoezeer hij zich bewust aansloot bij de oud-christelijke eredienst, en uit het Romeinse missaal alle rompslomp schrapte. Hij behield alleen wat hij in overeenstemming achtte met de Heilige Schrift en de christelijke traditie. We willen daarom van deze orde van dienst een kort overzicht geven.

De dienst begon bij Calvijn met het z.g. adjutorium of votum: onze hulp is in de Naam des Heren, die hemel en aarde gemaakt heeft. Amen. Met deze woorden begon ook de Romeinse mis: Calvijn sloot zich daar dus bewust bij aan. In aansluiting op de mis liet Calvijn volgen een z.g. schuldbelijdenis, en met dezelfde woorden als in het missaal, alleen nu in de volkstaal:

Broeders, een ieder van u stelle zich voor het aangezicht des Heren met de belijdenis van zijn zonden en tekortkomingen, volgende mijn woorden in zijn hart. (Daarop volgt dan een vrij uitvoerig gebed, waarin schuldbelijdenis tegenover de Here God wordt gedaan. Dit gebed is in grote trekken terug te vinden in ons psalmboek in het gebed voor de predikatie en de openbare schuldbelijdenis). Vervolgens sprak de dienaar: Een ieder van u belijde waarlijk zondaar te zijn, zich vernederende voor God, en gelove dat de hemelse Vader hem genadig wil zijn in Jezus Christus. Aan allen, die aldus berouw hebben en Jezus Christus zoeken tot hun heil, verkondig ik dat de vergeving der zonden is geschied in de Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes. Amen.

Na deze schuldbelijdenis en absolutie volgden de tien geboden. Deze liet Calvijn echter niet lezen maar zingen in de vorm van een loflied. Vervolgens sprak de dienaar een kort gebed uit voor de opening des Woords, gevolgd door Schriftlezing, lezing van de tekst en prediking. Na de preek kwam het z.g. lange gebed, ook wel het intercessiegebed genoemd, waarin de voorbeden waren opgenomen voor de zieken, en alle nood der christenheid. Onmiddellijk aan deze dienst werd dan de wekelijkse avondmaalsdienst verbonden. Ze was met de dienst der prediking verbonden doordat de gemeente onmiddellijk na het intercessiegebed de twaalf artikelen zong en wel onberijmd op een wijs die ons bewaard is ge-

bleven. Hierop bad de dienaar een kort avondmaalsgebed en sprak hij een korte vermaning uit met het oog op het avondmaal. Op de communie volgde de vaste zang van Psalm 138: ik zal met mijn ganse hart uw eer vermelden Heer, U dank bewijzen. Het korte dankgebed, dat hierop volgde, was bijzonder schoon en is een uitnemend staal van de manier waarop Calvijn zijn gebeden inrichtte. Het luidde aldus:

Hemelse Vader, wij zeggen U eeuwig lof en dank, dat Gij ons, arme zondaren, met zulk een weldaad hebt verrijkt door ons in de gemeenschap met Uw Zoon Jezus Christus te hebben gebracht, onze Heer, die Gij voor ons in de dood hebt overgeleverd en die Gij ons schenkt tot spijs en voedsel van het eeuwige leven. En nu, verleen ons deze weldaad dat wij nooit meer dit alles vergeten, maar dat veelmeer dit alles ingegrift moge worden in onze harten en wij steeds sterker wassen en toenemen in het geloof, wat in alle goed werk in de praktijk worde gebracht. Dat wij, dit doende, ons gehele leven besteden tot bevordering van uw eer en tot stichting van onze naaste, door Hem, Jezus Christus, uw Zoon, die in de eenheid met de Heilige Geest met U o God leeft en regeert in eeuwigheid. Amen.

De avondmaalsdienst werd besloten door vaste zang van de lofzang van Simeon en daarna sprak de dienaar de z.g. aäronitische zegen uit: De Here zegene u en Hij behoede u enz. Er dient nog op gelet te worden dat in deze orde van dienst de dienaar tijdens Schriftlezing en prediking op de preekstoel stond. De gebeden en de schuldbelijdenis werden echter van achter de avondmaalsstafel uitgesproken. De zinvolle gedachte hierbij is, dat tijdens het gebed de dienaar één is met de gemeente. Hij spreekt namens haar tot God. Tijdens de prediking echter en de Schriftlezing richt hij zich namens God tot de gemeente en vertolkt hij Gods stem.

Het opmerkelijke is nu dat onze huidige liturgie zoals die kerkelijk het laatst op de generale synode van Middelburg (1933) is vastgesteld, van die van Calvijn verschilt. Dat heeft ons niet te verwonderen, want de Nederlandse geref. kerken hebben hun eredienst niet direct van Calvijn ontvangen maar langs een omweg. Onze orde van dienst is n.l. oorspronkelijk ontleend aan het Psalmboek van Datheen, dat hij in 1566 voor de vluchtelingengemeente in de Paltz vervaardigde en waarin achter de berijming van de Psalmen ook een z.g. kerkorde — dat wilde in dit geval zeggen een orde van dienst — was opgenomen. Datheen was in die tijd dominee bij de Nederlandse vluchtelingengemeente te Frankenthal in de Paltz. Hij leerde daar de kerkorde van de Paltzische kerk kennen en vond die zo schriftuurlijk en bruikbaar dat hij ze voor de Nederlanders vertaalde met de in de Paltz gebruikelijke formulieren en gebeden, en ze opnam achter zijn Psalmen. Zodoende bezitten wij nog steeds het huidige doops- en avondmaalsformulier. Deze zijn uitgebreider dan de formulieren, welke Calvijn in de kerk van Genève gebruikte en ook de gebeden zijn wat anders. Toch nam Datheen ook veel van de orde van dienst van Calvijn over. Zo begon ook bij Datheen de dienst met het adjutorium: onze hulp is enz. Hij voegde er de zegengroet: Genade zij u en vrede van God onze Vader en de Here Jezus Christus aan toe. Het belangrijkste verschilpunt is wel, dat Datheen de schuldbelijdenis en de genadeverkondiging die Calvijn zo breed in zijn liturgie opnam, wegliep. Hij verwerkte die nu in het gebed vóór de predikatie en bovendien plaatste hij dit gebed met de z.g. intercessie-gebeden vóór de predikatie, waar het eeuwenlang zijn plaats hield. Datheen liet ook niet, zoals Calvijn, de tien geboden in het begin van de dienst zingen na de genadeverkondiging (dus als regel van de dankbaarheid), maar liet ze afkondigen in het begin van de dienst als ontdekking van de gemeente aan haar ellende. Verder haalde hij de twaalf artikelen, die bij Calvijn achter in de dienst een plaats hadden bij de overgang naar de avondmaalsviering, naar voren in de middagdienst als samenvatting van de leer der kerk. In onze huidige orde van avondmaalsviering is de plaats van de twaalf artikelen in het gebed vóór het avondmaal nog een overblijfsel van Calvijns orde. Er is in de

orde van Datheen dus overeenkomst en verschil met die van Calvijn. Het zou voor dit artikel te ver voeren de oorzaken daarvoor te noemen.

Datheens orde van dienst hield het eeuwenlang uit in de nederlandse gereformeerde kerken. Ze werd — zoals wij boven reeds zagen — nog eens kerkelijk bevestigd op de generale synode van Middelburg (1933). Dat was de laatste maal dat de Gereformeerde Kerken in Nederland zich generaal met de liturgie bezig hielden, althans voorzover zij in 1944 de weg der Vrijmaking gingen. Na de tweede wereldoorlog kwam er in vrijwel alle kerkformaties een drang tot vernieuwing van de liturgie, die ook aan onze vriegemaakte kerken niet onopgemerkt voorbij ging. Het meest radicaal werd de kerkelijk vastgestelde eredienst misschien wel gewijzigd in onze eigen gemeente, de kerk van Enschede-Zuid. Op belangrijke punten liet n.l. enkele jaren geleden de kerkeraad de orde van dienst van Datheen los en keerden wij tot die van Calvijn terug. Het zal voor andere gemeenten wel interessant zijn daar iets van te horen. In de eerste plaats werd de Schriftlezing die bij Datheen nog vóór het grote gebed als een afzonderlijk element voorkwam, verplaatst achter het gebed onmiddellijk vóór het lezen van de tekst en van de aan de orde zijnde Catechismuszondag. Deze plaats is logischer. De Schriftlezing is in onze eredienst vaak een te weinig gewaardeerd element, waaraan toch alle zorg dient te worden besteed. In haar hoort de gemeente de Stem van de levende God, die tot haar spreekt. En ze dient geregeld te worden in samenhang met het te bedienen gedeelte van het Woord Gods of van de aan de orde zijnde Catechismusafdeling. Vervolgens verplaatste onze kerkeraad het z.g. grote gebed, het gebed met de voorbeden tot na de predikatie zoals dit ook bij Calvijn het geval was. Na de prediking zingt de gemeente dan eerst een lied waardoor dienaar en gemeente zich op dit gebed kunnen voorbereiden. Het z.g. voorbede is daardoor een gebed geworden voor de opening des Woords, kort en krachtig. M.i. was dit alles een grote verbetering voor heel de gang van de dienst, vooral wanneer men er even aan gewend is. Doordat de dienst der offeranden werd verplaatst naar het laatste zingen, uit de overweging dat eerst de verkondiging des Woords moet geschieden en daarna de offerande der gemeente uit dankbaarheid volgt, heeft heel de dienst

in zijn eerste handelingen een ander karakter gekregen en is ze meer geconcentreerd op de bediening van het Woord. Onze indruk is dat deze veranderingen door de gemeente zijn gewaardeerd.

In het algemeen kan men nog de vraag stellen of er ook verder reden is voor voortgaande liturgische vernieuwing. Daarop kan geantwoord worden, dat daar altijd reden voor is. Het gaat in de liturgie om de vormgeving van de ontmoeting met de Here door zijn volk en deze kan nooit zinvol genoeg zijn. Het gaat om de lof die Gods volk zijn God toebrengt en hoe eerbiediger en zinvoller dit geschiedt, des te schoner zal de dienst verlopen. Natuurlijk is hier het gevaar voor individualisme en geëxperimenteer. Aan de andere kant: zonder „experiment” zal het ook weer niet gaan. De gemeente moet in deze dingen soms zoekend en tastend haar weg vinden. We zouden persoonlijk nog op het volgende willen wijzen. Uit het bovenstaande bleek wel, dat de grondvorm van de eredienst vast staat. Ze is de door de reformatie van de overwoekering door de roomse mis gezuiverde oud-christelijke eredienst. Om te beginnen: in die grondvorm had de wekelijkse avondmaalsviering een plaats. Zo vierde Calvijn te Straatsburg zijn liturgie. Maar later in Genève werd deze — mede onder invloed van de overheid — op 4 maal per jaar teruggebracht. Dat is ook het geval in de orde van Datheen. Inderdaad zijn er aan een wekelijkse avondmaalsviering enorm veel praktische bezwaren verbonden, vooral in grote gemeenten. En toch zou het m.i. voor de verdieping van het geloofsleven van de gemeente zeer belangrijk zijn indien deze wekelijkse avondmaalsviering kon worden hersteld. Het is de verdienste van dr. Jonkers boek over de liturgie dat het een nauw verband legt tussen de eredienst en de sterking van het geloofsbewustzijn van de gemeente.

Dat verband is er ook zeker. In het sacrament van het avondmaal schenkt Christus onder de tekenen van brood en wijn zichzelf aan de gemeente weg. Het heil wordt in het avondmaal zichtbaar en tastbaar voorgesteld en dat heeft de gemeente in deze barre tijd van ongeloof en ontkenning nodig. De viering van de sacramenten is in de Gereformeerde Kerken (o.i. onder invloed van het rationalisme van vorige eeuwen) te zeer versoberd. Ik zeg niet dat deze dingen in een handomdraai zijn te verwezenlijken. Ook het m.i. te lange avondmaalsformulier staat ons hierbij in de weg.

Het zal reeds een verbetering zijn indien onze kerken straks ingaan op het voorstel van de classis Utrecht om naast het lange formulier een korter op te stellen. Ook Calvijn had in Straatsburg een zeer kort formulier. Men kan zich ook afvragen of in de grotere kerken de viering van het avondmaal aan tafels gehandhaafd moet blijven. In het Noorden des lands doet men het vaak zo, dat de gemeente op haar plaats blijft zitten en de ouderlingen brood en wijn rondbrengen langs de banken. Ongetwijfeld heeft het plaats nemen aan tafels voordelen, maar nadelen zijn er niet minder.

Wat de schuldbelijdenis en de genadeverklondiging betreft, we zijn het met ds. van Rongen eens dat de wekelijkse herhaling hiervan tot sleur en formalisme op dit punt kan leiden. De genadeverklondiging heeft haar plaats in de prediking en in het gebed van de dienaar zal de schuldbelijdenis der gemeente nimmer mogen ontbreken. Ook voor het zingen van de tien geboden, zoals dit bij Calvijn gebruikelijk was, voelen wij niets. Wel is weer met Van Rongen te overwegen of hier geen afwisseling op zijn plaats is. Waarom moet de wet des Heren altijd in de vorm van Exodus 20 worden gelezen? Waarom niet eens in de vorm van Deuteronomium 5 of alleen door de samenvatting zoals Christus die in Mattheus 22 gaf? In ieder geval is het tweemaal lezen van de wet: eerst uit Exodus 20 en dan nog eens door de samenvatting van Mattheus 22 onjuist. Met Van Rongen zijn we het eens dat het overweging verdient de 12 artikelen door de gemeente onberijmd te laten zingen. Eén van de goede onderwerpen van de synode van Assen (1961) was, dat zij deputaten voor de psalmberijming opdroeg te onderzoeken of er een geschikte wijs voor het zingen van deze artikelen is. Zulke wijzen zijn er zeker. Het zingen van deze artikelen is liturgisch veel meer verantwoord dan ze de gemeente te laten opdreunen wat wij beslist onstichtelijk vinden. Maar schoon zou het zijn indien de gemeente zelf deze samenvatting van de leer, die in het Oude en Nieuwe Testament geleerd wordt, met hart en mond beled. Van Rongen pleit ook voor het zingen van het „Amen” door de gemeente na de slotzegen. Er bestaan daarvoor goede muzikale wijzen en we willen ook deze voorslag gaarne ondersteunen.

Er is nog een punt, dat overweging verdient, en waarop Jonker terecht wijst. Ik wees er op dat Calvijn de dienst afwisselend door de dienaar laat leiden vanaf de kansel en van achter

Geen onbegonne werk *)

I.

Bijeengekomen voor een gezamenlijk begin van de cursus 1963-1964, realiseren wij ons, dat wij aan deze Hogeschool de theologie niet autonoom begeren te beoefenen maar in een onvoorwaardelijke gebondenheid aan de Heilige Schrift en in geloofsverbondenheid aan de belijdenis van de christelijke kerk, de kerk der reformatie.

Berooft ons nu, zo is te vragen, deze gebondenheid en deze verbondenheid eigenlijk niet alle uitzicht bij ons werk? De studie van de theologie verkeert toch al in een periode van malaise. Nu wordt van vele kanten het advies gegeven, dat we ons als theologen vooral progressief zullen betonen, om in ieder geval nog enige toekomst te houden. Wat moeten wij dan met onze eerste hier gesproken woorden, die volgens velen puur en steriel conservatisme zijn?

We ontveinzen ons niet, dat inderdaad het werken vanuit de gebondenheid aan de Schrift en de verbondenheid met de christelijke confessie isolement betekent. Maar het is niet het isolement van de conservatieven, van de lieden, die „van gisteren” begeren te zijn. Integendeel: het isolement bij „Schrift

en belijdenis” is vól perspectief. Hier wordt de dag van gisteren niet in een machteloze angst voor wat komen gaat boven die van heden geprezen, maar wordt in het heden naar de toekomst gewerkt vanuit wat in het verleden is geschonken. Dat is alleen in het geloof te verstaan, wij weten het, maar wij spreken elkaar immers aan in een academische gemeenschap, die wortelt in de gelóófgemeenschap van de kerk? Daarom mag ik zo spreken en opwekken om in alle moeite het uitzicht te kennen, het uitzicht van de grote oogst, die als een arbeidsveld zich voor ons uitstrekt. En al zijn de arbeiders maar weinig en al moet daarom een aanvangsuur van een cursus aan deze Hogeschool tegelijk bidstond zijn tot de Heer van de oogst, dat Hij arbeiders uitwerpe!), we zullen tegelijk de genade niet verachten, dat zich voor ons een arbeidsveld opendoet. Concreet: er is vandaag in theologisch werk aan de winkel. Veel werk en mooi werk.

Zeker, de gereformeerde theologie verkeert in onze tijd niet minder dan vroeger in isolementspositie, maar overzien wij de huidige theologische situatie, dan moeten wij juist als gereformeerden zeggen: wat strekt er zich een ruim arbeidsveld uit! Er treden grote verschuivingen binnen de theologie op, die in iedere discipline op een eigen wijze doorwerken. Daarom is er terwille van een opbouw vanuit eigen uitgangspunten een acute noodzaak van een alzijdige oriën-

tatie en van een confrontatie met wat er aan nieuw of hernieuwd geluid hier en ginds opklinkt. Is men daarmee doende, dan dringt zich soms als een verrassing de overtuiging op: wat is er inderdaad een brok werk aan de winkel! Daarom is het zo jammer, dat de arbeidsmarkt voor de dienst in het Evangelie zo krap schijnt.

Zelf moest ik dat alles steeds bedenken, toen ik bij de voorbereiding voor de colleges Algemene Kerkgeschiedenis te doen kreeg met de steeds weer opgeworpen vraag: heeft de oude christelijke kerk de kinderdoop gekend?

Het zij mij geoorloofd aan dit concrete punt te illustreren, hoe mooi ons werk vandaag is, omdat we minder dan ooit mensenvan-gisteren kunnen zijn, die niet meer hebben te doen dan de resultaten van het verleden te conserveren. Vanuit het geloof in de Christus der Schriften mogen en moeten wij de handen uit de mouwen steken. Het werk is nooit voltooid. Daarom is het juist geen 'onbegonnen werk'.

* * *

Men weet, hoe in de afgelopen jaren de theologie van Karl Barth in de continentale kerkelijk-theologische wereld veelszins de wacht scheen uit te maken. Dat gold ook voor de zo juist genoemde vraagstelling met betrekking tot de kinderdoop — een punt, dat niet alleen exegetisch en dogmatisch van hoog belang is, maar evenzeer voor de beschrijving van de oude kerkgeschiedenis. Toen vlak na de tweede wereldoorlog

* Toespraak bij de opening der lessen aan de Theologische Hogeschool, gehouden door prof. J. Kamphuis op vrijdagavond 27 september '63. Gezongen is psalm 56 : 5 en 6. Gelezen: Matth. 9 : 35-38.

de avondmaalstafel. Zo zijn er altijd al predikanten in onze kerken geweest die het gebed vóór de viering van het avondmaal en het sursum corda: (Opdat wij dan met onze harten enz.) aan de avondmaalstafel uitspreken evenals het dankgebed en de lofprijzing daarna. Ook op dit punt zouden er verdere verbeteringen aan te brengen zijn. Het is voor het geloofsbewustzijn der gemeente belangrijk dat de dienaar de gebeden die hij namens haar uitsprekt, ook in haar midden verricht. Tenslotte: in het algemeen is nog te zeggen dat voor een goede eredienst tot lof van God nodig is dat bij de gemeente des zondags eerbied, geloof en verwachting is. Geen enkele orde van dienst bereikt haar doel wanneer gemeente en dienaar niet samenwerken in het loven en prijzen van de God en Vader van onze Here Jezus Christus. Bij de gemeente is nodig een gespannen verwachting om haar God te ontmoeten in de verkondiging van zijn Evangelie en in de uitdeling van het sacrament. En bij de dienaar is nodig de ganse inzet van zijn persoon in het verkondigen van de beloften en geboden des Heren en het voorgaan van de gemeente in de eredienst van haar God en Koning. De dichter van Psalm 84 vertolkte het reeds aldus:

Hoe lieflijk zijn uw woningen, o HERE
der Heerscharen!
Mijn ziel verlangt, ja smacht naar de
voorhoven des HEREN;
mijn hart en mijn vlees jubelen
tot de levende God.

Enschede. R. H. Bremmer

N.B. Dit artikel heeft oorspronkelijk dienst gedaan als lezing voor een serie wijkavonden in Enschede.

BOEKBESPREKING

Beknopt Commentaar op de Bijbel in de Nieuwe Vertaling. Uitgave van J. H. Kok N.V. Kampen, 1963.

Enkele jaren geleden verscheen bij de Uitgeverij J. H. Kok in Kampen een „Bijbel met Kanttekeningen”. Niet een herdruk van de bekende, ook eens door de firma Kok op de markt gebrachte, Statenbijbel met Kanttekeningen, maar een uitgave van de Bijbel in de Nieuwe

Vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap, voorzien van verklarende aantekeningen. De aantekeningen waren het werk van een zestiental exegeten. Deze Bijbel was inderdaad een „Bijbel met kanttekeningen”. Want naast de met grote letter afgedrukte bijbeltekst waren daarin, met kleine letter, korte verklarende aantekeningen geplaatst. De nieuwe Bijbel met kanttekeningen van Kok verscheen in drie forse delen.

Het bovengenoemde boek is nu een grotendeels onveranderde herdruk van deze „Bijbel in Nieuwe Vertaling van verklarende Aantekeningen voorzien”. Met één wijziging evenwel. De bijbeltekst zelf werd er namelijk niet in opgenomen. Het boek bevat dus niet anders dan de Aantekeningen. Terecht was de Uitgever van oordeel dat de Nieuwe Vertaling thans wel in ieders bezit is en het opnemen van de Bijbeltekst daarom nu niet meer nodig is. Dat zou de kosten van het boek onnodig verhogen. En zo hebben we dus in het „Beknopt Commentaar” een boek dat ons korte verklarende aantekeningen op de gehele bijbel biedt.

Het is een dik boek. Het heeft bijna elfhonderd bladzijden. En het is solied gebonden in een voorname band. Ik geloof dat het de kortste volledige uitlegging van de Heilige Schrift is in onze taal. Speciaal de beknoptheid geeft aan deze bijbelverklaring een eigen waarde. Zij is namelijk zo bijzonder geschikt om bij het bijbel-lezen „aan tafel” en ook bij de persoonlijke Schriftlektuur de nodige hulp te verschaffen. Natuurlijk de meer uitgebreide bijbelverklaringen en de parafases der Heilige Schrift hebben en houden hun eigen waarde. Maar daarnaast is zeker ook nodig een zo beknopt mogelijk gehouden bijbeluitlegging welke men bij het cursus-rische bijbel-lezen gebruiken kan. Bij dit bijbel-lezen valt het volle accent op het voortgaande lezen van de bijbeltekst. Maar daarbij stuit men dikwijls op een onduidelijk woord, een niet direct doorzichtige gedachtegang, enz. En dan is een zo beknopt mogelijk gehouden omschrijving, toelichting, verduidelijking daarvan een prachtig, ja, onmisbaar hulpmiddel. Welnu, Kok's „Beknopt Commentaar” geeft deze hulpmiddelen. Als men in het gezin of persoonlijk de bijbel leest kan men dit boek daarnaast leggen om het wanneer dat nodig is even te raadplegen.

Het spreekt vanzelf dat er over de inhoud van dit boek heel veel zou zijn te zeggen. Er is na eenmaal heel veel verschil in de exegese van vele Schriftplaatsen. Je merkt natuurlijk ook hier en daar duidelijk dat bepaalde theologische constructies een schrijver beheersen. En het wordt je eveneens al heel gauw duidelijk dat de ene exegeet er meer slag van heeft korte puntige verklaringen te geven dan de ander. Maar bij een boek waaraan zestien theologen hebben meegewerkt kan men niet anders ver-

wachten. Globaal genomen is dit boek evenwel een voortreffelijke steun bij de lectuur van de Heilige Schrift. Het kan ertoe meewerken dat het mechanische, gedachteloze lezen van de bijbel zoals dat helaas nog maar al te dikwijls in praktijk wordt gebracht gaat verdwijnen. Ik hoop dat het op veel gezinstafels zal komen en gebruikt worden bij de bijbel-lezing. En dat het ook door heel velen bij de persoonlijke bijbel-lektuur zal worden opengeslagen.

Laat ik hier nog even bijvoegen dat dit boek zeer goedkoop is: f 28.50 voor een verklaring van de gehele Heilige Schrift is niet veel. En er staat enorm veel op de elf honderd bladzijden.
C. V.

INGEZONDEN

DE KERKELIJKE WEG BEWANDELEN

II.

Er wordt in onze kerken ook wel gesproken over het „voor zichzelf bewezen achten”.

Dr. F. L. Bos schreef indertijd hierover: „Niemand is klaar met voor zichzelf bewezen te achten dat een besluit met genoemde normen strijdig is, en daaruit de conclusie te trekken, dat dit besluit niet voor rechtsgeldig te houden is.

Wie deze overtuiging is toegedaan heeft de directe gemeenschapsplicht om de bewijzen daarvoor te leveren, en op die grond de reformatie of niet-tenuitvoerlegging van het gewraakte besluit te vorderen.

Deze verplichting om de bewijzen te leveren, is ook in art. 31 der kerkenordening tot uitdrukking gebracht. Want al mag men het „tenzij bewezen worde” niet overbelasten, men mag er ook niet van maken: „tenzij men voor zichzelf bewezen acht”. Het recht om een kerkelijk besluit voor onwettig te houden en de plicht om die onwettigheid te bewijzen zijn in artikel 31 onlosmakelijk verbonden.

Er staat niet bij, waar dit bewijs geleverd moet worden.

Indien dit nog mogelijk is, kan men zich rechtstreeks wenden tot de vergadering die het besluit genomen heeft, om deze tot onmiddellijke wijziging of opheffing van het gewraakte besluit te bewegen.

Is deze gelegenheid voorbij, dan wende men zich in de kerkelijke weg tot de volgende competente vergadering, waarbij de mogelijkheid bestaat dat de mindere vergaderingen inmiddels de geleverde bewijzen gegrond achten en de aanhangig gemaakte zaak als de hunne overnemen.”

Tot zover Dr. F. L. Bos.

Barth's verhandeling over de kinderdoop²⁾ algemeen bekend werd, scheen het, alsof de vroegere exegetische, dogmatische, historische discussie over de vraag of de kerk in de apostolische periode de kinderdoop in haar midden kende, in één keer goeddeels geantiqueerd werd. Barth scheen van nu voortaan met zijn radicaal 'neen' tegen de kinderdoop de probleemstellingen geheel te beheersen. Het was dus nodig zijn argumentatie grondig te taxeren, zoals gebeurde in de publicaties o.m. van Grossman³⁾, Cullman⁴⁾, Wiskerke⁵⁾, Berkouwer⁶⁾. Hier is werkelijk geen overbodig werk geleverd.

Maar als we nu in 1963 op die bewogen discussies uit de veertiger jaren terugzien en we vergelijken deze met onze eigen situatie, dan valt ons ineens op, hoe ook op dit punt blijkt, dat er een einde aan de schier monopolistische positie van Barth is gekomen. Eigenlijk moeten we ons sterker uitdrukken: het debat over de vraag, of de oude christelijke kerk de kinderdoop heeft gekend zet zich ná Barth voort, zoals het vóór Barth op gang was gekomen en zijn uiteenzettingen, met hoeveel stemvolume ook uitgedragen, spelen eigenlijk geen rol van betekenis meer. Dat is wel een heel merkwaardige gang van zaken: wat nog geen twintig jaar geleden het meest actuele scheen — Barth's polemieek tegen de kinderdoop — maakt voor wie in 1963 stand van zaken opneemt een antiquarische indruk: de verhuizing naar de *geschiedenis* van de theologie is voor *Die kirchliche Lehre von der Taufe* in volle gang.

Trachten we de oorzaak daarvan op het spoor te komen, dan zal eerst gezegd moeten worden, dat in deze snelle neergang van een theologoumenon, dat zoveel furore maakte, zich het oordeel voltrekt over *het spiritualistische experiment* van Barth's verwerping van de kinderdoop. Daarvan geldt: zo gewonnen, zo geronnen. Wat tegen Gods beloftewoord en tegen het geloofswoord van de kerk aanloopt, loopt zich te pletter. Dat werd in 1946 al voorzien⁷⁾.

Maar vervolgens moet ook worden gezegd — het staat trouwens met het eerste in verband —, dat Barth's *werkwijze* het leven van zijn *werkstuk* wel uitzonderlijk kort moest maken. Er is terecht op gewezen⁸⁾, dat Barth maar weinig werkelijke aandacht aan de *exegetische* kant van het vraagstuk heeft gewijd. Hetzelfde moest gezegd worden met betrekking tot de *historische* aspecten⁹⁾. Evenmin blijkt Barth rekening te houden of zich ook maar enigszins te willen confronteren met de discussies over de ontstaanstijd van de kinderdoop, zoals die in de twintiger, dertiger jaren zijn gevoerd¹⁰⁾. Maar deze „Einspanner”-mentaliteit wrekt zich, zoals evenzeer de dogmatistische methode: de snelle veroudering van Barth's theorie is óók een waarschuwing tegen het verbreken van de theologische samenwerking; onderlinge hulpverlening, de bereidheid daarin actief en passief te delen, is binnen het theologisch bedrijf voor iedere werker een eerste roeping.

Tracht men nu in 1963 de apostolische periode van de kerkgeschiedenis in kaart te

brengen en vandaar te komen tot de na-apostolische periode, dan doet men de ontdekking, dat men vandaag geholpen wordt door het onderzoek, dat Barth negeerde, maar dat geduldig werd voortgezet. Ik doel dan inzonderheid op het boeiende werk van Joachim Jeremias, dat zoveel minder opzien heeft gebaard, maar dat zoveel sterker is, omdat het de fouten van Barth heeft vermeden en *alle* factoren in het oog wil houden, *alle* disciplines aan het woord wil laten komen.

(wordt vervolgd)

¹⁾ Vertaling van Luc. 10 : 2 van de hand van prof. Greijdanus in de *Korte Verklaring*.

²⁾ K. Barth, *Die kirchliche Lehre von der Taufe*, Zürich 1943.

³⁾ Herman Grossmann, *Ein Ja Zur Kinder-taufe*, Zürich, 1944.

⁴⁾ Oscar Cullmann, *Die Tauflehre des neuen Testaments. Erwachsenen- und Kindertaufe*, Zürich 1948.

⁵⁾ J. R. Wiskerke, *Enige opmerkingen inzake de verwerping van den kinderdoop door Karl Barth*, Almanak F.Q.I. 1946, p. 91-114.

⁶⁾ G. C. Berkouwer, *Karl Barth en de Kinderdoop*, Kampen 1947. Cf. ook zijn *Dogmatische Studiën. De Sacramenten*, Kampen 1954, p. 210-250.

⁷⁾ Wiskerke, a.w., p. 111.

⁸⁾ Berkouwer, *Karl Barth en de Kinderdoop*, p. 25: „(wij kunnen) dit alles moeilijk een diepgaande bespreking noemen. De exegete is vrij vluchtig en laat dan ook allerlei vragen open”.

⁹⁾ J. Jeremias, *Hat die Urkirche die Kinder-taufe geübt?* Göttingen, 1949 p. 10 sq.: „Während Karl Barths Schrift über” Die kirchliche Lehre von der Taufe” (.....) kleine Förderung des uns beschäftigenden historischen Problems brachte”, cf. Berkouwer, o.c., p. 31.

¹⁰⁾ Vgl. Jeremias, o.c., p. 5 sqq. en Berkouwer, o.c., p. 34.

Hoewel hier geschreven wordt over besluiten van meerdere vergaderingen in het algemeen en niet concreet over besluiten inzake bezwaren tegen uitspraken van mindere vergaderingen, zoals in art. 31 vermeld, zijn deze woorden toch wel het overwegen waard.

Want een „tenzij voor zichzelf bewezen acht” is, rondweg gezegd, onzin.

Men bewijst niet iets aan zichzelf. En het werkwoord bewijzen betekent toch heel duidelijk, dat men aan een ander moet laten zien, wat men beweert.

Bovendien staat er in artikel 31 bewezen **WORDE**. Dat is heel wat anders dan bewezen **ACHTEN**.

Dit alles even tussen haakjes.

Maar dan nu naar de periode tussen de uitspraak van de classis en het indienen van het bezwaar bij de P.S. als zou de uitspraak van de classis in strijd zijn met Gods Woord.

Zolang niet ondubbelzinnig is bewezen, dat deze uitspraak in strijd is met Gods Woord, zal de schorsende kerkeraad zich moeten houden aan de uitspraak van de classis en zijn predikant niet mogen schorsen.

Hierboven al gezegd: De kerkeraad heeft zich van te voren bij de beslissing van het scheids-gerecht neergelegd.

Ho, zegt er iemand:

Maar dat is levensgroot het gedrag dat ons nu niet slechts door sympathiserende medebewaarden, maar ook door de generale synode in de veertiger jaren zelf en haar propagandisten werd voorgeschreven: je kunt bezwaren hebben, maar ook dan begin je met de zaak voor vast en bondig te houden totdat je mogelijk eens in het gelijk gesteld werd. **TOTDAT** — in plaats van **TENZIJ**. In deze gedachtengang moeten die twee altijd samengaan: a.) appelleren; b.) gedurende het appèl toch altijd reeds voor vast en bondig houden.

Daarop hebben we toen telkens gezegd: dan moet een bezwaarde dus altijd beginnen met ja te zeggen tot datgene waarvan hij juist komt betogen dat het alleen maar een één ontmoeten mag. Doen hetgeen waarvan je weet dat het niet mag.

Hierover een paar opmerkingen.

In de eerste plaats deze.

Als de genabuurde kerkeraad de schorsende kerkeraad het advies geeft of beter gezegd, van oordeel is, dat de predikant inderdaad te schorsen is, maar de predikant is het daarmee niet eens en dient bij de classis zijn bezwaren in, maar deze wijst die bezwaren ook af en hij beweert te kunnen bewijzen, dat deze uitspraak inderdaad in strijd is met Gods Woord en beroept zich op de P.S. behoeft hij dan, in die tussentijd, de uitspraak, waarbij ook hij zich tevoren, naar art. 31 heeft neergelegd, niet voor vast en bondig te houden?

Mag hij dan zomaar toch de kansel betreden? Lak hebben aan zijn kerkeraad en aan de uitspraken van de zusterkerken?

Dat kan en mag toch niet.

Neen, neen, gelijke monniken, gelijke kappen.

In het eerste geval moet de kerkeraad naar artikel 31 die hij met de gehele kerkenordering wenst te onderhouden, de schorsing niet uitvoeren eerdad een definitieve beslissing is genomen.

Het zelfde geldt voor het aweede geval, de predikant zal zich van zijn ambtswerk hebben te onthouden zolang geen definitieve beslissing is genomen. Beiden hebben de uitspraak voor vast en bondig te houden. Dat hebben ze be-loofd.

Dat heeft met een verandering van tenzij in totdat niets te maken.

De tweede opmerking is, dat het geval in de veertiger jaren op een heel ander vlak lag.

Dat is met het door mij genoemde geval niet te vergelijken.

Toen waren er synoden, die op eigen houtje, zonder dat de kerkeraden erin gekend waren, laat staan, dat het uit de kerken zelf is opgekomen, zaken zijn gaan behandelen, die niet tot hun competentie behoorden en die de kerken aan de uitspraken daarover bonden.

Toen daartegen bezwaren rezen en de bezwaarden „in hoger beroep gingen” (dat kon toen, men was al zover gevorderd, dat men wereldgelijkvormig was in die zaken) toen werd gezegd, allemaal goed en wel, maar je zult beginnen met ja te zeggen, voor vast en bondig houden, wat wij besloten hebben.

Hier was helemaal geen aanleiding om art. 31 te hanteren, want er was geen uitspraak van een mindere vergadering. Die waren er niet eens aan te pas gekomen.

Neen, men ging uit van de gedachte en eigenlijk ook van de praktijk: in artikel 31 staat, dat hetgeen in een meerdere vergadering met de meeste stemmen goedgevonden is moet voor vast en bondig gehouden worden, **DUS GELDT DEZE UITSPRAAK VAN ARTIKEL 31 VOOR ALLE BESLUITEN VAN MEERDERE VERGADERINGEN EN VOORAL VAN GENERALE SYNODEN**.

MAAR DAT STAAT NU NET NIET IN ARTIKEL 31.

Artikel 31 generaliseert niet, maar spreekt concreet over iemand, mindere vergadering, verongelijkt zijn, beroepen mogen op een meerdere vergadering EN IN DAT GEVAL, het door deze te nemen besluit voor vast en bondig houden.

IN DAT GEVAL.

Derhalve niet in alle gevallen.

Al jaren en jarenlang is art. 31 op deze onjuiste wijze geïnterpreteerd. Dat is niet plotse-ling gekomen. Dat is geen uitvinding van de veertiger jaren. Lang vóór 1923 was het al zo. De heren afgevaardigden vooral naar generale synoden kregen verbeelding, zij waren immers „hoogerwaardere” heren, en maakten uit hoe de kerkenordering geïnterpreteerd moest worden om hun gezag als synode te steviger te doen zijn.

Het is een groeiproces geweest en daardoor kon het uitlopen op de stelling, zoals die door Dr. H. H. Kuyper en Dr. M. Bouwman kon worden verkondigd en die men dan ook in de veertiger jaren kon uitvoeren. En dan nu definitief is vastgelegd in de nieuwe kerkerode van de gebonden kerken.

En door het gezag der synode op deze manier op te voeren kon het gebeuren, dat men het **tenzij** van art. 31 veranderde in **totdat**. Allemaal het gevolg van de onjuiste, ja, valse interpretatie.

Helaas is men in onze vrijgemaakte kerken deze verkeerde gedachte over het „voor vast en bondig houden” van art. 31 ook nog toegegaan.

Maar is het dan zo, dat men synodebesluiten zo maar naast zich neer mag leggen?

Natuurlijk niet. Maar er is verschil tussen vast en bondig houden, dus blindelings binden aan door meerdere vergaderingen genomen besluiten of ze al of niet goed zijn, en zich houden aan de afspraken neergelegd in de kerken-ordening.

Want het agendum van de diverse vergaderingen ligt vastgelegd in de K.O. Men vindt ze in de artikelen 3, 4, 5, 8, 10, 11, 12, 15, 17, 30, 31, 38, 41, 43, 44, 47, 49, 50, 53, 66, 76, 77, 79.

Het neemt teveel plaatsruimte in om ook maar summier de inhoud daarvan weer te geven. Een ieder leze ze voor zichzelf.

Allemaal punten voor het agendum, waarvan elke kerk op de hoogte kan zijn en waardoor er bij de handhaving dezer artikelen van de kerkenordering geen bloed kan vloeien.

Zo, aan de hand daarvan samenwerken, samenleven, dan is er geen bepaling van „voor vast en bondig houden” nodig, maar dan houden we ons aan wat we (als kerken) met elkaar op de vergaderingen besloten en afspraken.

Idealisme?

Het is mogelijk, maar zo hoort het!

Schiedam

J. B. van Rongen Sr.

Rectificatie: In het artikel Ingezonden „De kerkelijke weg bewandelen” (I) stond een fout in kolom 2, tweede regel van boven: geen tijds-limiet; dit moet zijn: een tijds-limiet.

PERSSCHOUW

Oecumenica

Er is in de laatste weken en dagen weer veel geschied in verband met de „oecumene”.

In Montreal werd een belangrijke vergadering gehouden uitgaande van de Wereldraad van Kerken. In Utrecht kwam een oecumenisch jongeren-congres bijeen. Eindhoven beleefde een vergadering van de bekende rooms-katholieke Adelbert-vereniging. En, last not least, Paus Paulus VI opende de tweede zitting van het tweede Vaticaanse concilie.

Montreal is voor de voorstanders van de moderne oecumenische beweging een teleurstelling geworden. Men was daar bijeen om te pogen tot meer werkelijke overeenkomst te komen inzake het geloof. Maar men is daar niet bijzonder in geslaagd. De Amerikaanse kerken hebben daarmee niet zo veel moeite. Die krijgen hoe langer hoe meer interesse voor het „sociale evangelie”. Aan de confessionele verschillen tilde deze niet zo zwaar. Maar de Europese kerken waren in dit opzicht „conservatiever”. De dogmatische verschillen zaten in de oude kerken dieper dan velen vermoedden.

Het congres in Utrecht was indrukwekkend. Vijfduizend jonge mensen namen er aan deel. En evenals de massabetoging van „de 18” kreeg ook dit congres een bijzonder accent door de aanwezigheid van leden van het koninklijk gezin. De voorzitter van de „Oecumenische Jeugd-raad” en van de „Katholieke Jeugdraad” leidden het congres in. En twee groten in de oecumenische beweging, de roomse dr. Alting van

Geusau, gedelegeerde van de bisschop van Groningen voor oecumenisch werk, de auteur van een pas verschenen boek over Calvijs opvatting over de kinderdoop en ds H. van Andel, de secretaris van de Oecumenische Jeugdraad hielden een rede. In een krantenverslag trof mij het volgende:

Tijdens de langdurige gemeenschappelijke maaltijd, waarbij brood en vis — zoals in het bijbelverhaal — in groepen van vijftig jongeren werden genuttigd, werd uitvoerig gediscussieerd over op de papieren servetjes afgedrukte vragen.

Na een optreden van Seth Gaaikema, Roelof Stalknecht, Joop Mittelmeyer en Jacques van Alphen werden de vragen die het meeste gesprekstof hadden opgeleverd nog eens in een openbare forumdiscussie behandeld. Daarbij bleek, dat de oecumenische gedachte voor veel jongeren nog een bijzonder vaag iets is, een zaak, waar wel veel maar meestal weinig diepgaand over wordt gesproken. Ook was men van oordeel, dat de jeugd over het algemeen niet bepaald gebukt gaat onder de kerkelijke verdeeldheid. Een moeilijkheid bij het vormen van een eigen mening is ook vaak, dat de verschillende kerken nog geen duidelijk standpunt hebben kenbaar gemaakt over de oecumene.

Dit werd dus uitgesproken op een congres van de meest enthousiaste jongeren die aan de oecumenische beweging participeren.

Vaagheid. Niet gebukt gaan onder de kerkelijke gedeeldheid.

Zou het niet komen omdat ondanks — of moet ik zeggen: ten gevolge van! — alle mogelijke organisatie en manifestatie en demonstratie de kennis van Gods Woord, de belijdenis en het leven des geloofs bij de moderne jeugd zo armelijk is? Het lijkt er bij vele enthousiastelingen voor de oecumenische beweging soms op dat hun ganse geloofsbelijdenis uit één artikel bestaat. Namelijk: allen die zich christen noemen moeten zo gauw mogelijk in één wereldwijd organisatorisch verband worden opgenomen.

Maar al te zeer wordt het vergeten dat christen-zijn vóór alles betekent:

- een zichzelf kennen als goddeloze;
- een dagelijks de toevlucht nemen tot Gods genade in Christus;
- een leven uit de rechtvaardiging des geloofs;
- een worstelen om de Here te dienen in een permanente zelfverloochening en ononderbroken strijd tegen Satan, zonde en het eigen vlees;
- een leven in de gemeenschap met Christus en in Hem met allen die ook door een waarachtig geloof in Hem zijn ingelijfd.

Zoals we schreven kwam in Eindhoven de rooms-katholieke Sint-Adelbert-vereniging in een landdag bijeen. Men kon in de verslagen daarvan lezen van een „overweldigende opkomst” der leden, van een „grandioze landdag”. De Sint-Adelbert-vereniging is een organisatie van rooms-katholieke intellectuelen. Ze is zeer „progressief”. En ze spaart de Rooms-Katholieke Kerk haar kritiek niet. Evenmin als de paus! Een paar jaar geleden moest zij een strafrede aanhoren van één der nederlandse bisschoppen waarin deze met alle klem poneerde dat alleen de theologen over de zaken van kerk en theologie konden en mochten oordelen! Maar desondanks vecht Sint-Adelbert voor grotere invloed van de „leken” in de kerk, voor een grotere decentralisatie van de kerkelijke macht, voor een meer open staan van de kerk voor de wereld, voor een moderner aanpak van de vragen van leven en cultuur, voor een brede oecumeniteit. Pater Van Kilsdonk staat onder de mannen en vrouwen van Sint-Adelbert in hoog aanzien. Ondanks de scherpe kritiek die de Roomse Curie op hem oefende. Opvallend was dat een zeer groot aantal roomse prominenten de Eindhovense Landdag bijwoonde.

In het verslag van deze landdag lezen we o.a.:

Toen werd in de rede van dr. Nuyens met verblijding gewaagd van het verder en verder doordringen van de gedachte, dat „Adelbert” een ideeën- en werkcentrale in de Nederlandse Kerkprovincie moet zijn. Herinnerend aan de opzienbarende rede op de vorige te Rotterdam gehouden landdag door pater Van Kilsdonk S.J. over de kritiek binnen de Kerk, verklaarde de voorzitter zéér dankbaar te zijn, dat de thans aangekondigde hervorming van de pauselijke curie — welk apparaat pater v. Kilsdonk's bezorgdheid had gaande gemaakt — „onze stoutste verwachtingen overtroffen had”.

De thans beginnende tweede zitting van het Vaticanum heeft al het toelaten van meer leken gebracht, maar, zo vroeg de voorzitter zich af, waarom is daarbij nog steeds sprake van „laici viri”, van mannelijke leken? Moeten we het aan pater Van Kilsdonk overlaten — zo vroeg hij onder grote hilariteit — het juiste moment te kiezen om aan te dringen op het ook toelaten van laicae feminae, van vrouwelijke leken?

Dr. Nuyens uitte voorts zijn vreugde over „Pacem in terris” en het onderscheid, dat daar-

Na afloop van de kerkdienst vond in de consistorie nog een begroetingssamenkomst plaats. De kerk van Amersfoort-Centrum heeft nu drie predikanten.

Ds J. J. Arnold

Na een verblijf van een half jaar in Curaçao keerde ds J. J. Arnold behouden in het vaderland terug. De gemeente van Amersfoort-West bood hem op 2 oktober j.l. in de Westerkerk een begroetingsavond aan, waarop tevens uiting gegeven werd aan dankbaarheid, dat ds Arnold het beroep naar Abbotsford (Canada) niet aannam. De geschenken, die werden aangeboden, leverden het tastbaar bewijs van deze erkentelijkheid.

ADRESSEN:

Heemstede, scriba: G. ten Hove, Talmalaan 5, Bennebroek; **Buitenpost**: Ds J. H. Veeffind, Pastorie „Klein-Sowirog”, Kuipersweg 70, Buitenpost, telef. 05115-464; scriba: T. S. Havinga, Irenestr. 24, Buitenpost; diakonie: M. Wiersma, Irenestr. 25, Buitenpost; **Zwartsluis**, scriba: J. Bruinjes, Gr. Lageland 9, Zwartsluis; **Vrijhoeven's Grevelduin-Capelle**, scriba: J. H. v. d. Poll, Burg. Smitstraat 1, Sprang (N.-Br.); **Ede**, scriba: J. M. Roseboom, De Ruyterstr 45, Ede, telef. 08380-317; **Haarlem**, scriba: J. Klein, Tetterodestraat 132, Haarlem; penningm., tevens Class. Quaestor naar art. 19 (hulpb. stud.) van de K.O.: W. J. Mackaay, Dompvloedslaan 10 te Overveen; **Halfweg**, scriba: D. van de Wetering, Mathijs Sterklaan 10, Zwanenbur, telef. (02907) 4885; **Kurpershoek**, Verspronckweg 133, Haarlem, telef. 60516, na 14 nov. Postbus 121, Richmond Natal Z.A.; **Ds G. Mul**, Rozenburg, telef. 01899-2416.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

Korte Notulen van de vergadering van de Curatoren van de Theologische Hogeschool te Kampen, in het gebouw van die Hogeschool op 19 september 1963.

- Alle curatoren waren aanwezig. Van de hoogleraren ontbraken wegens ziekte prof. dr H. J. Jager en prof. C. Veenhof.
- De president opende de vergadering met Schriftlezing en gebed. Hij memoreerde het veertigjarig ambtsjubileum van ds J. Hetinga en zei dank voor de felicitatie der hoogleraren en curatoren bij zijn vijftig jarig ambtsjubileum.
- De notulen van de vergadering van 4 juni 1963 werden gelezen en vastgesteld.
- Op voorstel van de senaat der hoogleraren werd wegens het voortduren der ziekte van prof. dr H. J. Jager voor de komende cursus prof. dr L. Doekes als rector aangewezen.
 - Voorts deelt de senaat mee, dat de hoogleraren onderling een regeling hebben getroffen voor het ook tijdens de ziekte der hoogleraren Jager en Veenhof doen voortgaan van de tentamina en examina welke anders door hen worden afgenomen. Curatoren achten deze regeling goed.
 - Eindelijk wordt op voorstel van de senaat besloten, lector ds D. K. Wielenga te verzoeken, gedurende de eerstkomende tijd 2 uren per week college te geven in de exegetische van het Nieuwe Testament.
- De deputaten-financiële komen ter vergadering. De notulen van de vorige gecombineerde vergadering op 6 december 1962 werden na lezing vastgesteld. Met betrekking tot de bijzondere omstandigheden door ziekte werden enige financiële regelingen getroffen.
- Middagpauze.
- Ingekomen stukken:
 - Een ondertrouwbericht met dankbetuiging voor gelukwens.
 - Nog een bericht van ondertrouw, dat door de secretaris zal worden beantwoord.
 - Brief van een broeder over salariëring van een assistent, die tijdelijk in dienst der Hogeschool werkt. Zal worden beantwoord.
 - Brief over toelating van een br. die aan de Hogeschool wil komen studeren; wordt ter fine van afdoening in handen van de senaat gegeven.
 - Exemplaar van „De Wachter” 3e jaargang, no's 5 en 6.
 - Brief van een broeder, die informeert naar de uitslag van de behandeling van een aan de curatoren voorgelegde zaak. De secretaris heeft hem reeds bericht, dat de behandeling van deze zaak nog niet ten einde is. Hem zal bovendien meegeedeeld worden, dat bij de behandeling der

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

1 oktober begon het 2e halfjaar van de 7e jaargang. We verzoeken onze abonnees die per halfjaar betalen, vóór 1 november, f 5,— te willen overmaken op onze postrekening 233117, van Drukkerij Steenbergen te Zeist, met bijvermelding voor „Opbouw”.

De administratie

betreffende zaak van zijn informaties goede nota werd genomen.

- In behandeling werd genomen het rapport der commissie inzake de verdere organisatie van de bibliotheek, handelende over de personeelsbezetting, de gang van de zaken, bij berging en uitlening en uitbreiding van berg-ruimte voor de bibliotheek. Deze behandeling moet om wille van de tijd afgebroken worden.
- Nadat de vergadering de HEERE dank had gebracht werd zij door de president gesloten.

Voor de deputaten-curatoren,
J. van Bruggen, assessor.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS

Via

150 stuivers van Rika, die ze spaarde voor het kindertehuis en aan ons opstuurde. Hartelijk bedankt. Zijn er nog andere potjes? Ja!

ds. Zomer, Groningen. Deze schreef ons: „Vandaag maak ik per giro aan de Stichting over een bedrag van f 23,— t.b.v. het kindertehuis. Ik ontving dit bedrag van een gezin in mijn wijk. Men had daar 'n soort fonds aangelegd, waarin elk iets moest storten in geval van kleine gezinsovertredingen als 'n soort boete. 'n Goed idee! de opbrengst is voor U”. Dit zijn pas medewerk(st)ers. Men bouwt mee aan het tehuis en bestrijdt tevens de eigen oneffenheden. Wie sluit zich hierbij aan?

de Gereformeerde Reisvereniging, die een bedrag van maar liefst f 1.717,68 op onze postrekening overschreef. Nee, niet allemaal voor het tehuis. De bestemming ervan werd bepaald door de deelnemers aan de vakantiereizen. Welnu, deze weten, dat het normale werk van de Stichting ook zeer belangrijk is en dus niet mag worden vergeten. Deze arbeid kreeg dan ook het leeuwenaandeel en wel f 1.415,95, zodat aan de actie voor het tehuis f 301,73 kon worden toegevoegd. Hoe dankbaar wij hiervoor zijn? Wij wensen de G.R.V. toe, dat er het volgende jaar belangrijk meer dan 1200 personen zullen inschrijven op de door U georganiseerde reizen.

de heer Merjenburgh, Neede. Hij stuurde enige tijd geleden f 39,72 namens de plaatselijke jeugdvereniging. Wie wil deze vereniging bedanken? Op welke wijze? Door als jeugdvereniging ook mee te doen!

de Schooldag. Vele broeders en zusters zijn daar heen getogen en met een dankbaar hart weer teruggekeerd. Aan deze dankbaarheid heeft men uiting gegeven. Ontvangen werd van de bezoekers uit Garrelswaer-Overschild-Ten Boer-Ten Post f 10,—; Assen en omstreken f 19,— en Rijnsburg f 24,—.

een bezoek aan een bejaarde zuster, bijna 80 jaar, die ons f 25,— ter hand stelde.

Met

een gift van 500,—; N.N. te K. f 25,—; f 15,— ter gelegenheid van een 40-jarig jubileum: f 50,— gevonden in een collecte te Kampen; de gecombineerde vergadering van de mannen- en vrouwenvereniging te Urk, welke werd besloten met een collecte en f 17,— opbracht: de catechisanten van Culemborg, die regelmatig wat in een busje stopten. Toen het werd leeggemaakt bleek er f 10,87 in te zitten; „een klein steentje — f 5,— — voor een groot huis”; het personeel Huize den A te Groningen, die f 35,— overmaakten.

Alle gevers en geefsters bedanken elkaar, waaraan wij onze dank gaarne toevoegen.

„Via — met”.

Het zijn weinig pakkende leuzen. Toch kunnen wij ons doel alleen maar bereiken met deze medewerkers; deze kleine en grote, waarvan wij de hoop uitspreken, dat we er nog vele mogen ontmoeten in de dagelijkse afrekening van het Centraal Girokantoor.

Het gaat om het helpen van jongens en meisjes, waarvan de Here wil „dat ze zalig worden met de gemeenschap van al de heiligen in de gemeente der uitverkorenen”.

Verantwoording:

Ontvangen van 23-9 tot 7-10-1963:

van kerken	f	610,78
van particulieren	„	1.572,71
		Totaal f 2.183,49

Collecten en giften worden gaarne tegemoet gezien op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF
Tijdelijk adres van de Redactie:
J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak.
Dr. W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-15450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenbergen, Slotlaan 220,
Zeist. Giro 233117.

AANBIEDING 2e HANDS BOEKEN

Chr. Enc. 1e druk, geb. in 6 delen	f	39,50
Chr. Enc. 2e druk, (als nieuw) geb.	f	145,—
Enc. v. Friesland, geb. (als nieuw)	f	19,50
Popma, Levensbeschouwing, 5 delen, geb. (plus abonnement op 2 nog te verschijnen delen)	f	55,—
K. S. Heidelb. Catechismus in 4 delen, geb. (als nieuw)	f	27,50
K.S., Chr. in Zijn lijden, 3 dln, 2e dr. geb.	f	32,50
K.S., Bij dichters en Schriftgeleerden, gebonden	f	8,50
K.S., Licht in de rook, 1e of 2e druk	f	3,90
Tunderman - Beg. v. Eeuwige vreugde, 2 delen	f	7,50
Sizoo - Inst. v. Calvijn, 3 dln, 1e dr. geb.	f	32,50
Bijb. Woordenboek. Uitgave Romen, geb. (als nieuw) van	f	59,— voor f 47,25
Theol. Woordenboek: Uitgave Romen, 3 delig, geb. (als nieuw) van	f	138,— voor f 105,—

F. D A M

Boekhandel en Antiquariaat, Voorstraat 48,
Tel. 05115-534, Buitenpost

Jong zakenman, die onlangs het beheer van een voorheen „neutrale” drukkerij overnam, moet noodzakelijk zijn orderportefeuille uitbreiden. Ieder die hiervoor empooi heeft kan hem bereiken door te schrijven aan nr. 16 adm. „Opbouw”, waarna hij graag vrijblijvend met U in verbinding treed.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

★

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukwerk

in gemaakt wordt tussen de dwaling en de dwalenden, waarmee spr. aanknoopte op wat de bekeerling prof. dr. H. Burgmans dienaangaande in De Nieuwe Linie geschreven heeft: „Een uiterst gevaarlijke tocht naar een nieuwe fase van de heilsgeschiedenis is begonnen: God zij dank!” Wanneer we zó durven te denken bevinden we ons in het gezelschap van Teilhard de Chardin, die pionier in het zoeken van nieuwe wegen voor het samengaan van godsdienst en wetenschap.

Over de figuur en de denkwijze van Teilhard wijdde de alg. voorzitter in het verder verloop van zijn inspirerende rede op markante wijze uit.

Het is in de Roomse Kerk een wonderse wereld. Ze is volop in beweging. Er is in de theologie enerzijds een zeer nauwe aansluiting aan de reformatorische theologie. Van de prominente roomse theoloog Hans Küng verscheen voor enkele jaren een studie over de Rechtvaardiging waarin Karl Barth een inleiding schreef. Daarin verklaarde deze dat als Küng de roomse leer over de rechtvaardiging juist had weergegeven, hij naar Trient zou gaan — de plaats waar het roomse concilie werd gehouden dat Luther veroordeelde — en daar de belijdenis zou uitspreken: „patres peccavi” — vaders, ik heb gezondigd. Er is overal in de Roomse Kerk een toenemende bijbelstudie, waarbij men soms verbaasd staat over de zuiverheid en diepte waarmee de boodschap van de Heilige Schrift weergeeft. In de Willebrord-vertaling van het Nieuwe Testament wordt bij Rom. 1 : 17 deze kanttekening gegeven: „Met Gods gerechtigheid bedoelt Paulus hier (en 3, 21-26; 10, 3) niet zo zeer wat wij gewoonlijk verstaan onder de goddelijke rechtvaardigheid als veeleer de reddende heilrijke „gerechtigheid” waardoor Hij, trouw aan zijn beloften, uit genade het heil bewerkt en de zondige mens om niet „rechtvaardigt”, d.w.z. hem de vrijspraak van de zonden schenkt en de vrede met God”. Deze woorden konden een citaat uit Luther zijn! Maar tegelijk vindt men onder de roomse theologen ook uiterst „linkse” figuren, die bijna zonder rem de meest extreme bijbelkritiek doen horen. Ook wordt de verering van Maria als heilsmiddelares steeds sterker. De vertegenwoordigers van de „nieuwe theologie” pogen door een vergaande herinterpretatie van de overgeleverde kerkelijke leer een vernieuwing van het theologische denken en zelfs van de kerkelijk vastgestelde leer te bewerkstelligen. Een roomse theoloog zei me eens in ernst: Tussen Reformatie en Rome bestaat wat de leer van het geloof betreft eenzelfde verschil als tussen Paulus en Jacobus! En we moeten er aan denken, dat Paulus en Jacobus bij elkaar horen.

Ja er is leven en beweging in de Roomse Kerk! Op een virtuoze, ja, geniale wijze weet zij gebruik te maken van de moderne publicatie-, communicatie- en propagandamiddelen. Wie spreekt er niet over het Vaticaanse concilie? De Roomse Kerk maakt zich zo „vertrouwd” in de wereld. Ze brengt de miljoenen onder de bekoring van haar macht, haar luister, haar nobele bedoelingen. De tijd waarin ze kettters als Luther en Calvin uitschold voor zwijnen die de wijngaard des Heren verwoesten is voorbij. Zij noemt hen nu „de andere schapen van Christus, die tot nu toe niet deel uitmaken van de enige schaapskooi”.

We zullen deze veranderingen in de rooms-katholieke kerk zorgvuldig moeten volgen. We zullen dankbaar moeten zijn als we zien hoe de macht van Gods Geest en Woord onweerstaanbaar doorbreekt. Maar we zullen daarbij ook scherp moeten toezien en ten volle honoreren dat de pauselijke kerk ten volle **pauselijke** kerk blijft. Wie goed oplet ontdekt dat alle, ook verblijdende, veranderingen plaats vinden binnen de ijzeren omheining van de ene kerkvorst geconcentreerde overmachtige hiërarchie. Wat de Roomse Kerk vóór alles tot **Roomse** Kerk maakte dat bleef en blijft altijd zichzelf gelijk, dat is onveranderd en onveranderlijk. Want als dat veranderde dan zou de Roomse Kerk zichzelf opheffen!

In de rede waarmee de nieuwe Paus de tweede zitting van het tweede Vaticaanse Concilie opende kwam deze onveranderlijkheid van het roomse in de Roomse Kerk op heldere, ondubbelzinnige wijze uit. Met hoe vriendelijke woorden het ook werd gezegd.

Ik geef een paar citaten daaruit.

In zijn rede reageerde de Paus o.a. op het streven naar een decentralistie van de kerkelijke macht. Dat wil zeggen: naar een vergroting van de bisschoppelijke macht. De Paus zei in verband daarmee o.a.:

Wij aarzelen niet te zeggen dat wij met spanning en vol vertrouwen de komende besprekingen tegemoet zien waarbij, zonder de dogmatische verklaring van het eerste Vaticaanse concilie inzake het Romeinse pontificaat aan te tasten, de doctrine moet worden vastgesteld inzake het episcopaat, zijn functies en zijn betrekkingen tot Petrus.

Men hoort het: wat het concilie ook moge verklaren de op het eerste Vaticaanse concilie vastgestelde duizelingwekkende macht van de Paus, culminerend in diens onfeilbaarheid, móét en zál onaantastbaar gehandhaafd blijven.

Een andere belangrijke uitspraak uit de pauselijke rede betrof de eenheid der gelovigen, de eenheid der kerk. Over hen die wel in Christus geloven maar niet tot de Roomse Kerk behoren sprak de Paus als over christenen, „die wij niet de vreugde hebben, tot de onzen te mogen rekenen en in de volmaakte eenheid met Christus, welke alleen in de Katholieke Kerk wordt geboden”.

In deze woorden is reeds alles gezegd wat de Roomse Kerk over de eenheid der kerk heeft gezegd, blijft zeggen, en **moet** blijven zeggen om Roomse Kerk te blijven. Het is dit: de volmaakte, ja, de éne eenheid van de kerk is uitsluitend en alleen te vinden in de Roomse, de Pauselijke Kerk. Of anders gezegd: ze wordt alleen gerealiseerd in de onderwerping aan de Paus, aan hem die Petrus is, de Stedehouder van Christus.

Duidelijk is ook de volgende uitspraak:

„Dit concilie, terwijl het de schapen roept en telt en in Christus' schaapskooi sluit, die de Katholieke Kerk toebehoren en haar vormen, zet tevens de deur wijd open, roept met luider stem, en verbeidt met spanning de andere schapen van Christus, die tot nu toe niet deel uitmaken van de enige schaapskooi. Het is daarom een concilie van uitnodiging, van spanning, van vertrouwen, van grotere, en meer broederlijke deelname aan deze waarachtige oecumene”.

Men hoort het: de Roomse, pauselijke kerk is de „**enige schaapskooi**”, en zij is ook de „**waarachtige oecumene**”.

Het is goed deze pauselijke uitspraken te onthouden. De roomsen zijn momenteel uiterst „oecumenisch”. Ze willen aan alle oecumenische activiteiten van protestanten meedoen. Pastoors komen graag protestantse kerken gelukwensen bij het in gebruik nemen van nieuwe kerkgebouwen, bevestiging en afscheid van predikanten, recepties van kerkelijke vergaderingen. Zij zijn ook altijd te vinden voor het spreken op oecumenische samenkomsten. Maar men vergete het niet: ze blijven bij dat alles echt rooms. D.w.z. ze houden er aan vast dat de Pauselijke kerk „de enige schaapskooi” van Christus is en dat de roomse kerk „de waarachtige oecumene” is. Alle oecumenische activiteiten van de roomsen in „de oecumenische beweging” van de protestanten hebben ten slotte slechts één doel, namelijk het terugleiden van de dwalende schapen naar de de enige schaapskooi.

Juist omdat dat het vaste en eerlijk uitgesproken uitgangspunt en doel van alle echte roomsen is kunnen ze zo buitengewoon soepel, welwillend meegaand zijn! Wie een rotsvast uitgangspunt heeft en een even onwrikbaar vastgesteld doel voor zijn activiteiten koos kán soepel zijn in spreken, manipuleren en handelen. En juist ook vanwege hun vast uitgangspunt en doelstelling zullen de roomsen uiteindelijk de winnaars zijn in de tegenwoordige oecumenische activiteiten.

Intussen wordt op het concilie nog steeds gevochten over de pauselijke macht. Nog steeds worden er pogingen ten behoeve van de bisschoppen gedaan. In de kranten circuleerde daaromtrent juist het volgende bericht:

Woensdagochtend hebben kardinaal Alfrink van Utrecht en de Haarlemse bisschop mgr. Van Dodewaard kritiek geïfend op een frase in het in behandeling zijnde schema over de kerk, met name op de woorden „Sint Petrus en de apostelen”. Hun interventie was gebaseerd op de tekst in het evangelie en van de openbaring van Johannes.

Kardinaal Alfrink betoogde dat de kerk van Christus gegrondvest is op „Petrus en de **overige** apostelen”. terwijl het schema spreekt over „Petrus en de apostelen”. Dit laatste zou, zo betoogde de kardinaal, de schijn kunnen wekken alsof Petrus geen apostel was, terwijl hij juist zijn primaatschap dankt aan zijn apostel-zijn.

De kardinaal ging hiermee ook in tegen de visie die kardinaal Ruffini reeds had ontwikkeld, als zou de kerk alleen op Petrus, de rots zijn gebouwd. Het leek een kleinigheid, maar in werkelijkheid gaat het hier om een verschil tussen hen die de nadruk willen leggen op het primaat van Petrus en van de paus en degenen die, zoals kardinaal Alfrink, de paus willen zien als de voornaamste onder de bisschoppen.

De Italiaanse bisschop mgr. Carli, wiens opmerkingen over het schema van de kerk, in de kortgeleden uitgereikte brochure, een bijzonder grote plaats innemen, wees alle argumenten van kardinaal Alfrink van de hand.

Mgr. Van Dodewaard achtte in het voetspoor tredend van vele anderen, de beschouwing van de kerk te eenzijdig. De gedachte aan de kerk als rijk Gods diende in het schema evenzeer plaats te krijgen. Mgr. Van Dodewaard was ook de eerste die vroeg om een nadere omschrijving

van de band die de Joden onder de niet-christenen met de kerk bindt. Deze immers, als zonen van Abraham, hebben de belofte van het heil van God ontvangen en zijn hem als broeders van Christus bijzonder dierbaar.

Hoe deze strijd ook zal aflopen — de absolute macht van de Paus zal zonder twijfel onwrikbaar worden gehandhaafd! Dat staat onwankelbaar vast!

Als je je goed realiseert welk een worsteling er in de kerken gaande is, in welk een crisis zij geworpen zijn in onze dagen, komt van zelf de vraag op je af: wie zijn wij en wat doen wij?

Zullen wij voortgaan met onze kwestietjes en ruzietjes, met onze hardheid en het zoeken van eigen gelijk?

Zullen wij voortgaan een ergernis te zijn voor vele kinderen Gods, binnen en ook buiten de kerkmuren — vooral voor de jongeren?

Of zal in onze kerken eindelijk het Evangelie gepredikt worden zó zuiver, zó rijk, zó krachtig, zó op de man af, zó midden in de noden en de strijd onzer dagen, dat de mensen zich verdringen om de kansels?

Zal in onze kerken zulk een krachtig Geestelijk leven opbloeien, zulk een zelfverloochenende liefde zich openbaren naar binnen en naar buiten, dat in deze koude, harde wereld duizenden getrokken worden door dat wonder?

Zal het zo worden dat velen naar ons toekomen met de bekentenis: wij willen met U gaan want wij zien dat de Here met u is?

Of zullen we weggegooid worden als smakeloos zout?

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Noordbergum: J. W. Beekman te Arum; te Abbotsford (B.C.) Canada: L. Moes te Smithsville.

Aangenomen naar Meppel: M. Brandes te Daarlerveen; naar Axel (2e pred. plaats): M. v. Dooren te Rouveen.

Afscheid. Ds D. de Jong, vertrekkend naar Canada-Brampton nam afscheid van de kerk van Middelstum. Hij bediende daarbij het woord over Hebr. 13 : 20 en 21. In een gemeentevergadering, de volgende dag gehouden, nam ds de Jong en zijn vrouw afscheid van de leden der gemeente.

Ds Pieffers. De toestand van ds Pieffers van Lethbridge is langzaam vooruitgaande.

Zending in Amerika

De commissie voor onderzoek naar nieuwe zendingsmogelijkheden, welke in het begin van 1962 werd ingesteld door de eerder met de kerk te Zwolle samenwerkende kerken, heeft haar eindrapport aan de betrokken kerken toegezonden. Dit rapport adviseert tot de vorming van twee groepen kerken, een noord-oostelijke voor de arbeid in Brazilië en een zuid-westelijke voor de arbeid op Curaçao). De commissie heeft nu de genoemde kerken samengeroepen in een vergadering op maandag 14 oktober a.s. te Zwolle in de Plantagekerk, door welke vergadering een beslissing aangaande het ingediende advies genomen zal moeten worden.

Ds J. G. Agema

De kerkeraad van Drachten besloot nog tot 1 jan. 1964 pogingen in het werk te stellen om voor zijn zendeling een visum te verkrijgen van West-Borneo. Zou hij daarin niet slagen, dan zal ds Agema D.V. worden uitgezonden naar Zuid-Afrika. Ds Agema is gaarne bereid intussen in de met Drachten samenwerkende kerken voorlichting te geven over het zendingswerk, zoals dat vanuit Bengkajan is verricht. Tevens zal hij kunnen voorgaan in de Dienst des Woords, maar liefst niet te ver van zijn woonplaats. Zijn adres is: De Vier Tijden 17, Drachten.

Rev. W. Loopstra

Ds W. Loopstra, predikant bij de Can. Ref. Church van Hamilton, hoopt op 30 oktober a.s. zijn 25-jarig ambtsjubileum te vieren. De jubilaris diende de kerken van Hijken-Hooghalen, Hoogkerk en 's Gravenhage-Loosduinen. In 1951 vertrok ds Loopstra naar Hamilton.

Bevestiging en intrede

Op de avond van de derde oktober verbond ds J. Kok, gekomen van Enschede-Zuid, zich aan zijn nieuwe gemeente: Amersfoort-Centrum. Hij werd tot zijn ambtswerk ingeleid door ds J. A. Vink, die een bevestigingspreek hield over 2 Kon. 2 : 11-14. De intree-predikatie van ds Kok handelde over het vervolg, nl. 2 Kon. 2 : 19-22.